

موسسه آموزش عالی طلوع مهر

دانشکده

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته حقوق گرایش فقه و حقوق خصوصی

عنوان

بررسی فقهی و حقوقی مسئولیت مدنی ناشی از فعل حیوانات اهلی

استاد راهنما

دکتر سید حسن شبیری

نگارش

امین جلیوند

زمستان ۱۳۹۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ب

اصالت پایان نامه یا رساله

اینجانب امین جلیلود دانش آموخته (کارشناسی ارشد) یا دکتری (رشته حقوق گرایش فقه و حقوق خصوصی پدیدآور پایان نامه) یا رساله (با عنوان راهنمای نگارش پایان نامه و رساله با راهنمایی دکتر سید حسین شبیری زنجانی و گواهی مصادیق « و همچنین « دستورالعمل نحوه بررسی تخلفات پژوهشی » تعهد می کنم که بر پایه قوانین و مقررات، از جمله :مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (25 اسفند « 1393 تخلفات پژوهشی (این پایان نامه) یا رساله (دستاوردهای پژوهش این جانب و محتوای آن از درستی و اصالت برخوردار است؛ حقوق معنوی همه کسانی را که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه /رساله تأثیرگذار بوده اند، رعایت کرده ام و هنگام کاربرد دستاوردهای پژوهش های دیگران در آن، با دقت و به درستی به آن ها استناد کرده ام؛ این پایان نامه / رساله و محتوای آن را تاکنون این جانب یا کس دیگری برای دریافت هیچ گونه مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نکرده ایم؛ (همه حقوق مادی این پایان نامه) یا رساله (از آن دانشگاه ..... است و آثار برگرفته از آن با وابستگی سازمانی دانشگاه.....منتشر خواهد شد؛ در همه آثار برگرفته از این پایان نامه) یا رساله (نام استاد) (راهنما و اگر استاد راهنمای نخست تشخیص دهد، نام استاد) (مشاور و نشانی رایانامه سازمانی آنان را می آورم؛ در همه گام های انجام این پایان نامه) یا رساله (هرگاه به اطلاعات شخصی افراد یا اطلاعات سازمان ها دسترسی داشته یا آن ها را به کار برده ام، رازداری و اخلاق پژوهش را رعایت کرده ام..

تاریخ امضا

حقوق :دانشگاه ایران، 1396

این گزارش و همه حقوق مادی و محصولات آن) مقاله ها، کتاب ها، پروانه های اختراع، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها ، مصوب سال 1348 و « قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان » تجهیزات ساخته شده و مانند آن ها (بر پایه آن دانشگاه ایران است و هرگونه استفاده از همه یا « اصلاحیه های بعدی آن و همچنین آیین نامه های اجرایی این قانون پاره ای از آن شامل نقل قول، تکثیر، انتشار، کاربرد نتایج، تکمیل و مانند آن ها به صورت چاپی، الکترونیک ی یا وسایل دیگر، تنها با اجازه نوشتاری دانشگاه ایران شدنی است. نقل قول محدود در انتشارات علمی مانند کتاب و مقاله یا پایان نامه ها و رساله های دیگر با نوشتن اطلاعات کامل کتاب شناختی، نیازی به مجوز دانشگاه ایران ندارد.

به نام خدا

صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری		نشان و نام مؤسسه
نام و نام خانوادگی دانش آموخته:	تاریخ:	
رایانامه شخصی:	شماره ملی:	

عنوان	
رشته تحصیلی	گرایش

هیئت داوران پس شنیدن گزارش و دفاع دانشجو، پایان نامه / رساله وی را داوری و آن را « ☐ عا / بسیار خوب / ☐ خوب / ☐ پذیرفته نشد / ☐ ارزشیابی کرد.				
سمت	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	شماره ملی	امضاء
استاد راهنما				
استاد راهنمای دوم				
استاد مشاور				
استاد مشاور				
استاد داور				
استاد داور				

تأیید ناظر موسسه	نام و نام خانوادگی	سمت	امضاء
------------------	--------------------	-----	-------

شماره:

۱۳۹۷/۰۹/۲۰

تاریخ:

شماره پیگیری

پیوست:

بسمه تعالی

صور تجلّه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد ناپوسته

با تایید خداوند متعال و با عنایت به آیین نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد ناپوسته، جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد ناپوسته آقای امین جلیلودی ورودی نیمسال اول ۹۶-۹۵ با شماره دانشجویی ۹۵۱۷۱۱۱۵ در رشته فقه و حقوق خصوصی تحت عنوان: بررسی فقهی و حقوقی مسئولیت مدنی ناشی از فعل حیوانات اهلی با حضور استادان راهنما، داور (داوران) و نماینده تحصیلات تکمیلی در موسسه آموزش عالی طلوع مهر در تاریخ ۱۳۹۷/۱۰/۰۵ تشکیل گردید.

نظر هیأت داوران پس از استماع بیانات و نحوه ارایه نامبرده به شرح ذیل می باشد:

پایان نامه مورد قبول می باشد

پایان نامه با اصلاحات مورد قبول می باشد

پایان نامه مورد قبول نمی باشد

نمره نهایی پایان نامه از ۲۰ به عدد: ۱۷/۵ به حروف: هفده و پنج

تعداد واحد پایان نامه ۴

امضاء	مرتبّه علمی	نام و نام خانوادگی	هیأت داوران
	دانشیار	دکتر سید حسن شبیری	استاد راهنما
	دانشیار	دکتر رضاحسین گندمکار	داور داخلی
	استادیار	دکتر سید مهدی میرداداشی	داور داخلی
		دکتر سید حسن شبیری	ناظر

معاون آموزشی و پژوهشی

امضا و تاریخ

واحد برادران:
قم، پردیسان، بلوار دانشگاه، بلوار
شهروند شمالی
کد پستی: ۳۷۴۹۱-۱۳۳۶۲
تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۰۰۰۸

واحد خواهران:
خیابان شهید قاضی (دور شهر) نبش
میدان رسالت
کد پستی: ۶۳۱۱۷-۳۷۱۵۶
تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۰۰۰۸

www.tolouemehr.ac.ir
info@tolouemehr.ac.ir
مستدوق پستی: ۳۷۱۸۵-۳۸۱۴
فکس: ۰۲۱۸۹۷۸۹۱۳۹

باشکر و قدردانی

از مادر عزیزم که زحمات زیادی برای بنده کشیده اند. این پایان نامه را به مادر کرامی ام تقدیم می‌کنم و امیدوارم توانسته باشم گوشه‌ای از زحمات ایشان را جبران کنم.

چکیده

مسئولیت مدنی از دیر باز یکی از مسائل مهم و قابل توجه در حقوق مدنی بوده است. نگاهی گذرا به مقررات و قوانین موجود بیانگر این است که وضع قوانین و دیدگاه های حقوقی در ارتباط با متصرف و مالک حیوان و خساراتی که ناشی از فعل حیوانات است مورد بی توجهی قرار گرفته است. مسئولیت متصرف در حقوق ایران بر خلاف بیشتر کشورهای اروپایی مثل فرانسه که یک مسئولیت مطلق و عینی بر متصرف حیوان گذاشته می شود که حتی قوه قاهره نیز نمی تواند متصرف را از مسئولیت رهایی دهد مبتنی بر تقصیر است و البته نگهداری حیوانات خطرناک برخلاف نظامات و مقررات و عرف خود تقصیر محسوب می شود. ملاک ضمان ناشی از فعل حیوان که متصرف به دوش می کشد تفریطی است که متصرف حیوان در حفظ و نگهداری صورت داده است که در روایت و احادیث معصومین نیز مثال هایی از تفریط و کوتاهی متصرف به چشم می خورد و در حالات عدم تفریط مسئولیتی بر وی گذاشته نمی شود. جبران خسارت علی الاصول توسط شخص متصرف حیوان صورت می گیرد که همیشه شخص حقیقی نیست که متصرف است بلکه اشخاص حقوقی نیز ممکن است متصرف حیوان و مسئول جبران خسارت شناخته شوند که جهت حمایت بیشتر زیان دیده و متصرف و تسهیل روند جبران ضرر بیمه مسئولیت مدنی ناشی از فعل حیوانات و خساراتی که به دیگران می کنند پدیده ای نسبتاً نوظهور است که نقش مهمی و کلیدی را ایفا می کند.

بنابراین هرگاه فردی به لحاظ رابطه با یک حیوان از جمله مالکیت یا تصرف، محافظت از آن را عهده دار باشد و از ناحیه آن شیء خسارتی به وجود آید، مسئول جبران خسارت وارده خواهد بود. منظور از اشیا نیز، در حقوق فرانسه هر موجودی به جز انسان میباشد. براساس قانون مسئولیت مدنی، مبنای مسئولیت مدنی بر پایه تقصیر استوار شده است. مسئولیت مالک حیوان نیز در قانون مدنی ایران مبتنی بر تقصیر میباشد، ولی در قانون مجازات اسلامی مسئولیت هایی دیده میشود، که برای مالک حیوان فرض تقصیر شده است. در حقوق فرانسه مسئولیت مالک حیوان مبتنی بر نظریه حفاظت و نگهداری (تکلیف مراقبت از حیوان) و به صورت فرض تقصیر است.

کلید واژگان: مسئولیت مدنی - متصرف حیوان - خسارت - تفریط - حقوق

فهرست

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۱	بیان مساله
۲	اهمیت و ضرورت تحقیق
۳	سوالات تحقیق
۳	فرضیات تحقیق
۳	پیشینه
۴	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۴	تعریف واژه ها
۵	ساماندهی تحقیق
۷	فصل اول : کلیات
۸	مبحث اول: مفاهیم
۸	گفتار اول: مفهوم مسئولیت
۸	بند اول : معنی لغوی مسئولیت
۸	بند دوم: مفهوم اصطلاحی مسئولیت
۱۰	بند سوم: موارد کاربرد واژه مسئولیت
۱۱	بند چهارم: واژه مسئولیت در کشورهای غربی
۱۲	گفتار دوم: مقایسه مسئولیت مدنی و ضمان ید
۱۲	بند اول: ارتباط تصرف و مالکیت
۱۴	بند دوم : اوصاف تصرف
۱۵	بند سوم: انواع و مصادیق تصرف
۱۶	گفتار سوم: تفاوت مسئولیت مدنی و مسئولیت اخلاقی
۱۷	گفتار چهارم : تفاوت مسئولیت مدنی و مسئولیت کیفری

۱۸	گفتار پنجم: مسئولیت مدنی به معنی اعم و اخص
۱۸	بند اول: مفهوم مسئولیت مدنی به معنای اعم
۱۸	بند دوم: مسئولیت مدنی به معنی اخص
۱۸	بند سوم: تفکیک مسئولیت قهری و قراردادی
۱۹	مبحث دوم: پیشینه
۱۹	گفتار اول: در حقوق فرانسه
۲۰	گفتار دوم: در ایران باستان
۲۱	گفتار سوم: در تلمود و کتاب مقدس
۲۳	مبحث سوم: تقسیمات حیوانات
۲۳	گفتار اول: دسته بندی حیوانات
۲۳	بند اول: دسته بندی حیوانات از نظر اهلی و وحشی بودن
۲۴	بند دوم: تعیین گونه‌های جانوران وحشی مشمول قانون شکار و صید و طبقه‌بندی آنها
۲۶	گفتار دوم: مرز تفکیک بین حیوانات اهلی و وحشی
۲۶	بند اول: از نظر اسلام
۲۸	بند دوم: از منظر تاریخی
۳۰	گفتار سوم: مصادیقی از حیوانات اهلی و وحشی و ویژگی‌های آن‌ها
۳۰	بند اول: شیر
۳۰	بند دوم: گاو
۳۰	بند سوم: گوسفند
۳۱	بند چهارم: اسب
۳۱	بند پنجم: عقاب
۳۲	فصل دوم: ماهیت، مبانی، ارکان مسئولیت
۳۳	مبحث اول: ماهیت
۳۳	گفتار اول: تعهد قراردادی
۳۵	گفتار دوم: تعهدات غیر قراردادی
۳۵	بند اول: نظر حقوقدانان در باب حفاظت
۳۶	بند دوم: تفسیری در ماده ۵۲۲ قانون مجازات اسلامی

- بند سوم: بررسی و تحلیل ماده ۵۲۳ قانون مجازات اسلامی ۴۱
- بند چهارم: مسئولیت در تعدد متصرفان ۴۲
- بند پنجم: جلوگیری از وقوع خسارت ۴۴
- بند ششم: تقصیر در نگهداری در کامن لا ۴۷
- بند هفتم: رابطه سببیت بین فعل حیوان و خسارت ۴۷
- بند هشتم: شرایط تحدید مسئولیت یا عدم مسئولیت ۴۹
- بند نهم: قرارداد راجع به مسئولیت ۵۰
- بند دهم: سابقه فقهی عدم مسئولیت ۵۱
- مبحث دوم: مبانی مسئولیت مدنی ۵۲
- گفتار اول: مبانی مسئولیت قراردادی صاحب حیوان ۵۲
- بند اول: وجود قرارداد ۵۲
- بند دوم: نقض قرارداد ۵۲
- بند سوم: رابطه علیت ۵۲
- گفتار دوم: مبانی مسئولیت مدنی در فقه ۵۲
- بند اول: ضمان ید ۵۲
- بند دوم: قاعده اتلاف ۵۴
- بند سوم: تسبیب ۵۵
- بند چهارم: اجتماع سبب و مباشر ۵۶
- گفتار سوم: مبانی مسئولیت مدنی در حقوق ۵۷
- بند اول: نظریه تقصیر ۵۷
- بند دوم: نظریه خطر ۵۸
- بند سوم: نظریه مختلط ۵۹
- بند چهارم: نظریه تضمین حق ۶۱
- مبحث سوم: ارکان مسئولیت مدنی ۶۲
- گفتار اول: فعل زیانبار ۶۲
- گفتار دوم: وجود ضرر و شرایط قابل مطالبه خسارت ۶۳
- بند اول: مسلم بودن ۶۳
- بند دوم: مستقیم بودن ضرر ۶۴

۶۵	بند سوم: قابل پیش بینی بودن ضرر
۶۵	بند چهارم: جبران نشده بودن ضرر
۶۶	بند پنجم: ناشی از کاهلی زیان دیده نبودن
۶۶	گفتار سوم: تفصیر
۷۰	گفتار چهارم: رابطه سببیت
۷۱	بند اول: اصل اثبات رابطه سببیت
۷۱	بند دوم: نظرات و حالات مختلف
۷۵	فصل سوم: آثار و احکام مسئولیت
۷۶	مبحث اول: قلمرو جبران خسارت و تعیین مسئول
۷۶	گفتار اول: جبران خسارت توسط متصرف
۷۷	گفتار دوم: جبران خسارت توسط ولی - سرپرست - بیمه
۷۷	بند اول: صغیر
۷۸	بند دوم: مجنون
۷۹	بند سوم: مسئولیت جبران خسارت طبق ماده ۷ قانون مسئولیت مدنی
۸۰	گفتار سوم: مسئولیت دولت در قبال خطای کارمندان
۸۱	بند اول: خطای اداری
۸۳	بند دوم: مسئولیت دولت به جای کارمند
۸۴	گفتار چهارم: توزیع مسئولیت بین متصرفان حیوان
۸۴	بند اول: نظرات حقوقدانان
۸۴	بند دوم: میزان تاثیر فعل زیان بار
۸۴	بند سوم: تساوی اسباب
۸۵	بند چهارم: توزیع خسارت در رویه قضایی
۸۶	بند پنجم: توزیع خسارت به صورت تساوی
۸۶	بند ششم: توزیع خسارت به صورت تضامنی
۸۸	گفتار پنجم: نقش بیمه مسئولیت در جبران خسارت
۹۱	مبحث دوم: انواع خسارت
۹۱	گفتار اول: زیان مادی
۹۲	گفتار دوم: زیان معنوی

۹۳	گفتار سوم: زیان بدنی .....
۹۴	مبحث سوم: عوامل رافع مسئولیت .....
۹۴	گفتار اول: دفاع مشروع .....
۹۴	بند اول: شرایط دفاع مشروع .....
۹۶	بند دوم: مواد دفاع مشروع در قانون .....
۹۷	بند سوم: تقسیم بندی دفاع مشروع .....
۱۰۱	گفتار دوم: اکراه و اجبار .....
۱۰۲	گفتار سوم: قوه قاهره (فارس مائور) .....
۱۰۶	گفتار چهارم: اقدام .....
۱۰۷	گفتار پنجم: قاعده تحذیر .....
۱۱۱	نتیجه .....
۱۱۲	پیشنهادها .....
۱۱۳	منابع .....

مقدمه

از گذشته تا به امروز نقش حیوانات در زندگی بشر پر رنگ بوده است و غیر قابل انکار و هر جایی از زندگی را که نگاه می‌کنیم نقش آنها را می‌بینیم در پژوهش‌های پزشکی - در تحقیقات ژنتیک - در بخش کشاورزی و البته در خوراک و پوشاک زندگی ما نقش مهمی ایفا می‌کنند. اهمیت ارتباط با حیوانات زمانی بیشتر می‌شود که بدانیم ایران ۳۲ درصد حیوانات اهلی خاورمیانه را در خود جای داده است. این ارتباط آثار فقهی و حقوقی زیادی بجای می‌گذارد از جمله مسئولیت مدنی ناشی از این پدیده. باید گفت اخلاق اجتماعی مدام در حال تغییر است و مطالبه بسیاری از ضرر و زیان‌ها در زمان گذشته زشت و ناپسند بوده است ولی در حال حاضر امری عادی و متعارف است. مسئولیت مدنی عبارت است از: تعهد قانونی شخص مبنی بر رفع ضرری که به دیگران وارد شده است خواه این ضرر ناشی از تقصیر خود و یا ناشی از فعالیت او باشد در حوزه فقه اسلامی مباحث مربوط به مسئولیت مدنی به عنوان بخشی از ضمان قهری بکار رفته است. مسئولیت مدنی در حال حاضر گریبانگیر صاحبان حیوانات است صرفاً شامل آسیب‌های جسمانی نمی‌شود بلکه شامل ضررهای زده شده به محیط اطراف و انتقال بیماری از حیوان به انسان یا به حیوان دیگر هم می‌شود که تمام این موارد ضررهایی است که باید جبران شود.

طی تحقیقات انجام شده از بین ۱۷۰۰ عامل بیماری زا ۸۳۲ مورد عامل مشترک بین انسان و حیوان است در چنین شرایطی تحلیل مسولیت مدنی و بررسی آن می‌تواند کمک شایانی در اجرای هر چه بهتر عدالت کند. در وقوع هر کسی که حیوانی دارد و مالک آن است باید در برابر خسارات و ضررهایی که آن حیوان وارد می‌کند جوابگو باشد ضررهایی که به جسمانیت افراد - ضررهایی علیه بهداشت و ضررهای مالی که به غیر وارد می‌کند.

بیان مساله

مسئولیت مدنی هم در ارتباط با زیان دیده هم در ارتباط با وارد کننده زیان و هم در ارتباط با جامعه هدف‌ها و کارکردهای خاص دارد جبران خسارت به صورت پرداخت مبلغی پول هر چند مهمترین هدف مسئولیت مدنی در ارتباط با زیان دیده است تنها هدف نیست و در کنار آن رفع تجاوز نسبت به حقوق خواهان و جلوگیری از ورود خسارت به وی در آینده نیز طرح است. مسئولیت مدنی به عنوان وسیله‌ای برای جبران خسارت زیان دیده و حمایت از حقوق وی کاستی‌هایی دارد از این رو در بسیاری از کشورها از طریق بیمه خصوصی یا تأمین اجتماعی و طرح‌های جبران خسارت درصدد برطرف ساختن آن برآمده‌اند مسئولیت مدنی می‌تواند نقش مهمی در تنبیه وارد کننده زیان و بازداشتن وی از ارتکاب مجدد فعل زیان دیده در آینده داشته باشد و حس انتقام جویی زیان دیده را نیز فرونشاند اما عدم تناسب بین میزان خسارت پرداخت شده و بازدارندگی و نوع و درجه تقصیر همچنین وجود مسئولیت‌های نیابتی و محض و مسئولیت شناخته شدن افراد به دلیل اشتباه و حوادث اتفاقی غیرقابل اجتناب نوعی بودن معیار تقصیر جستجو این هدف را از طریق مسئولیت مدنی با محدودیت‌هایی مواجه ساخته است.

مسئولیت مدنی مالک در وقوع ضرر توسط حیواناتی که در خدمت مالک بوده و با تمام خوبی هایی که دارند شاید گاهی باعث ضرر و زیان دیگران شوند قوانین و مقرراتی وضع کرده اند که به وسیله آن در صورت تلف شدن حق کسی توسط این حیوانات حق به حقدار برسد که این قوانین به مسئولیت مدنی ناشی از فعل حیوانات شهرت یافته و طبیعی است که منظور حیواناتی اند که تحت تأثیر تصرف انسان قرار می گیرند. ضرر ناشی از حیوان از لحاظ تاریخی بسیار به گذشته بر می گردد همین قدر می توان دانست که با موفق شدن انسان به اهلی ساختن حیوان این مسأله مطرح شده است. عده ای معتقدند که از راه های دیگر مانند ضمانت اجراهای کیفی یا ایجاد انگیزه مالی و مقررات انتظامی و نظارتی بهتر می توان به این هدف دست یافت در ارتباط با جامعه نیز مسئولیت مدنی می تواند نقش نظارتی حقوق عمومی را در تضمین حقوق و آزادی های شهروندان برعهده گیرد. حیواناتی که در اختیار انسان بوده . با تمام خوبی هایی که دارند شاید گاهی باعث ضرر و اذیت دیگران شوند. دین اسلام برای خود حیوان هم حقوقی در نظر گرفته است که حیوان گرسنه نماند و یا بیش از حد بار حمل نکند این قوانین ناشی از مسئولیت مدنی ناشی از فعل حیوانات می باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

مدت زیادی است که برخی از مردم به نگهداری حیوانات روی آورده اند. کار از سگ و گربه گذشته و به یک سری از حیوانات عجیب و غریب رسیده است، ماربوآ، کروکدیل، بچه فیل و حیواناتی از این به طور غیرقانونی خرید و فروش می شوند. در این میان قانونگذار نگاهی خاص به این مسأله دارد و در قانون مجازات نیز مسئولیت هایی را برای این افراد در نظر گرفته اند. مسئولیتهایی که لازم است اما کافی نیست ما به استناد به پرونده های موجود در محاکم قضایی، باید تلاش مضاعفی برای وضع مقررات نمود تا بتوان از حجم پرونده هایی با این موضوع کاست.

از سوی دیگر، مسئولیت مدنی از جمله مسائل پیشرفته حقوق خصوصی به شمار می آید حتی به نظر می رسد مسئولیت مدنی ترازویی برای سنجش سیاست گذاری و اینه ای دیدگاه اجتماعی قانونگذاران برای رعایت حقوق اجتماع به حساب می آید ارتباط انسان و حیوان در حال حاضر به اوج خود رسیده و یک ارتباط ساده و سنتی نیست و با گسترش این ارتباط مسئولیت بزرگتری نیز بر آن بار می شود هم اکنون حدود ۱۲۰ میلیون راس دام در کشور وجود دارد و در واقع ۱۱ درصد تولید ناخالص ملی مربوط به دامپروری است و همچنین استفاده از حیوانات در مراکز تحقیقاتی و تولید دارو نیز قابل انکار نیست .

در چنین شرایطی چه بسا بیماری از حیوانی به حیوانی دیگر سرایت کند و بخش گسترده یک مجموعه را الوده کند یا با انتقال الودگی و بیماری به انسان زندگی مردم را مختل کند و ضررهای بزرگ مادی و غیر مادی فراوانی نیز به زیرساخت های کشور وارد کند که باید با ساز و کارهای مناسب و تحلیل درست اینگونه موارد را به حداقل برسانیم و اقدامی در جهت تسریع حل اینگونه موضلات برداریم.

سوالات تحقیق

سوال اصلی

۱- ابعاد حقوقی مسئولیت مدنی ناشی از فعل حیوانات اهلی چیست؟

سوالات فرعی

۱- نوع و مبانی مسئولیت مدنی خسارت ناشی از فعل حیوان چیست؟

۲- مسئولیت مدنی برای کاهش خسارت های زیان دیده کافی به نظر می رسد؟

فرضیات تحقیق

فرضیه اصلی

۱- به نظر می رسد که هرگاه فردی به لحاظ رابطه با یک حیوان از جمله مالکیت یا تصرف، محافظت از آن را عهده دار باشد و از ناحیه آن شیء خسارتی به وجود آید، مسؤول جبران خسارت وارده خواهد بود

فرضیه

۱- به نظر می رسد که نوع مسئولیت در فعل ناشی از حیوان مبتنی بر تقصیر است.

۲- به نظر می رسد که نظام مسئولیت مدنی به عنوان وسیله ای برای جبران خسارت زیان دیده و حمایت از حقوق وی کاستی هایی دارد از این رو در بسیاری از کشورها از طریق بیمه خصوصی یا تأمین اجتماعی و طرح های جبران خسارت درصدد برطرف ساختن آن برآمده اند.

پیشینه

در ارتباط با موضوع پایان نامه ای وجود ندارد و تحقیق جامعی هم صورت نگرفته است و این موضوعی جدید است اما مقالات و پایان نامه ای به رشته تحریر درآمده است که می توان ارتباطی بین موضوع یاد شده و این تحریرات متصور بود که این گونه ذکر می شود:

پایان نامه ای تحت عنوان مسئولیت مدنی ناشی از اشیا و حیوانات از منظر فقه امامیه و حقوق افغانستان نوشته محمد

علی محقق زاده .

همانطور که پیداست این پایان نامه در زمینه حقوق افغانستان است و هرچند فقه امامیه در آن لحاظ شده است اما به

مسئولیت مدنی ناشی از حیوانات به همراه اشیا نگریسته است و دید اختصاصی نداشته است.

مقاله رعایت حقوق حیوانات در اسلام نوشته ابراهیم کلانتری . مونا محمد اسماعیل - جاوید ال داوود است. این مقاله

به حقوق حیوانات پرداخته است و ارتباط حیوان و انسان را بررسی می کند و چگونگی این ارتباط را شرح میدهد از نگاه اسلام

کما اینکه این مقاله به مسئولیت مدنی ناشی از فعل حیوانات توجهی نداشته است و در باب قوانین مسئولیت و نظریات حقوقی

و چگونگی جبران خسارت از دید قانونی توضیحی داده نشده است.

مقاله ایی تحت عنوان وقوع ضرر توسط حیوان و مسئولیت مالک نوشته ازاده حسینیان نایینی.

این مقاله نیز صرفاً از باب مسئولیت مدنی به مفهوم عام بررسی شده است و دید وسیعی در آن لحاظ نگردیده است و

آنچه در این سه پژوهش گویاست این است که هیچکدام به بحث بیمه در باب مسئولیت مدنی نپرداخته اند و همچنین جای

قواعد مسلم فقهی و حقوقی و نظریات مسئولیت مدنی در آنها خالی است.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

سعی شده است که بر اساس حدود پژوهش از نوشته ها و متون فقهی و کتب حقوقی معتبر استفاده گردد و بسیار تلاش

می شود که از همه ابعاد مورد بررسی قرار گیرد که طبق موازین حقوقی و اسلامی موجود باشد و لذا روش مورد استفاده تحلیلی

توصیفی است و مانند سایر رشته های علوم انسانی به صورت کتابخانه ای بوده است که با استفاده از منابع مختلف مهم فقهی و

حقوقی که در دسترس بوده است و توسط فیش برداری های لازم انجام گرفته است.

تعریف واژه ها

تقصیر: عنوانی جامع اعم از تعدی و تفریط است که عبارت است از انجام عملی که شخص نمی بایست مرتکب

شود (تعدی) یا ترک عملی که شخص می بایست انجام دهد (تفریط).

مسئولیت مدنی: در مقابل مسئولیت کیفری قرار می گیرد که یکی از قواعد مسلم حقوقی است و عبارت است از تعهد شخصی مبنی بر رفع ضرری که به دیگری وارد شده است خواه این ضرر ناشی از تقصیر خود و یا ناشی از فعالیت او باشد.

ضرر

به دو دسته تقسیم می شود ضرر مادی و ضرر معنوی

ضرر مادی: منظور از ضرر مادی، ضرری است که به اعیان و منافع و حقوق اموال وارد می شود، و به عبارت دیگر، ضرری که به طور معمول قابل تقویم به پول می باشد.

ضرر معنوی: خسارت وارده بر شخص یا شخصیت او که به طور مستقیم جنبه مالی ندارد اعم از روح-اعتبار-احساسات و عواطف-اعتبار شغلی و... به تعبیر دیگر به هرگونه خسارات وارد شده بر خود شخص و متعلقات غیر مالی او را ضرر معنوی گفته می شود.

حیوانات اهلی: به حیواناتی که می توانند در محیط زندگی انسان ها زندگی کنند و انسانها با آنها به راحتی ارتباط برقرار و علی الاصول خطری ندارند حیوانات اهلی نامیده می شوند.

ساماندهی تحقیق

پایان نامه شامل سه فصل است هر فصل به سه مبحث تقسیم می شود. هر مبحث نیز شامل چندین گفتار می گردد

فصل اول: از سه مبحث تشکیل شده است که در مبحث اول به مفاهیم مسئولیت و حیوان پرداخته می شود در مبحث دوم به پیشینه می پردازیم که در حقوق فرانسه، ایران باستان، تلمود و کتاب مقدس تحقیقاتی صورت گرفته است در مبحث سوم از این فصل نیز تقسیمات حیوانات از نظر وحشی و اهلی و بودن و نظرات حقوقدانان و صاحب نظران در این باب مطرح و بررسی می شود.

فصل دوم: از سه مبحث تشکیل شده است که مبحث اول به ماهیت مسئولیت مدنی می پردازد و نظرات و دیدگاه های فقهی و حقوقی مورد بررسی قرار می گیرد مبحث دوم در ارتباط به مبانی مسئولیت مدنی است که نظرات و حالات گوناگون مورد بررسی واقع می شود مبحث سوم از این فصل نیز در رابطه با ارکان مسئولیت مدنی است که شامل فعل زیانبار، وجود ضرر و رابطه سببیت است که به هر کدام از آنها در چند گفتار پرداخته می شود.

فصل سوم: این فصل نیز مانند فصول قبل در سه مبحث مطرح می شود. مبحث اول به قلمرو جبران خسارت و تعیین مسئول اختصاص یافته در این مبحث تعیین مسئول نهایی جبران خسارت و میزان جبران خسارت در چند گفتار پرداخته می شود در مبحث دوم به انواع خساراتی که ممکن است ناشی از فعل حیوانات باشد پرداخته می شود و در مبحث سوم از این فصل به عوامل رافع مسئولیت متصرف حیوان می پردازیم تا پی ببریم چه شرایط و عواملی باعث عدم مسئولیت متصرف می شود و در چه حالتی از مسئولیت معاف می شود که در چند گفتار به آن می پردازیم.

فصل اول : کلیات

مبحث اول: مفاهیم

گفتار اول: مفهوم مسئولیت

بند اول: معنی لغوی مسئولیت

مسئول اسم مفعول از سأل، یسأل بر وزن منع یمنع سوال مصدر آن می باشد^۱ در فرهنگ لغات مسئولیت به معنی قابل بازخواست نمودن انسان آمده و غالباً به معنی تکلیف و وظیفه و آنچه که انسان عهده دار آن باشد تعریف شده است. چنانچه در فرهنگ نوین عربی به فارسی مسئولیت به معنی قابل بازخواست و مسئول به معنی قابل جواب آمده است^۲. بعضی دیگر از لغویین یکی از معانی مسئول را کسی دانسته اند که فریضه ای بر ذمه دارد به طوری که اگر عمل نکند از او بازخواست می شود و مسئولیت را به معنای مسئول بودن نسبت به انجام دادن امری آورده اند^۳. دهخدا معانی مسئولیت داشتن را متعهد و موظف بودن و معنای مسئولیت را ضمان دانسته است^۴.

واژه مسئولیت در زبان عربی مصدر جعلی از مسئول است که با دو اصطلاح تکلیف و اهلیت در اصول مترادف است با توجه به اینکه اسلام بیشتر بر پایه تکالیفی بنیاد نهاده شده که شرع مقدس برای انسان مقرر کرده است در جهان بینی اسلامی انسان به عنوان موجودی مسئول شناخته می شود و بیشتر معنی اخلاقی آن مورد به ذهن متبادر می شود و در کتب فقهی به عنوان اصطلاحی عام که تمام مسئولیت های حقوقی را نیز در بر می گیرد استفاده نشده است.

بند دوم: مفهوم اصطلاحی مسئولیت

مسئولیت به معنی قانونی اعم همان التزام شخص به تحمل حکم قهری قانون در قبال رفتاری است که از وی صادر شده است. عده ای از حقوقدانان با توجه به معنای لغوی مذکور مسئولیت را عبارت از التزام شخص به پاسخگویی اعمال و رفتار خویش در قبال مردم دانسته اند که معیار آن تجلی اعمال و رفتاری است که موجب خسارت یا جنایت می شود هر چند که در قانون ایران هیچ گونه تعریفی از مسئولیت ارائه نشده است و به همین دلیل از طرف حقوقدانان نیز به صورت یکسان تعریف نشده است ولی همگی آنها مسئولیت را به نوعی متعهد و التزام دانسته اند در حقوق خارجی نیز مسئولیت بر اساس قدرت یکطرفه و مطابق با یک قاعده حقوقی انجام یا عدم انجام امری را الزام می کند. شخص دارای مسئولیت مدنی از نظر حقوقی ملزم است کاری را انجام دهد یا چیز را متحمل سازد بنابراین شخص مسئول ممکن است به هر طریقی مسئولیت داشته باشد مسئولیت

۱ - در قرآن کریم آیه ۳۶ و ۳۴ سوره اسرا. آیه ۱۵ احزاب. آیه ۲۴ سوره صافات این کلمه استفاده شده است.

۲- سید مصطفی طباطبائی. فرهنگ معین. فارسی. ص ۲۸۶

۳- محمد معین. فرهنگ معین. تهران. انتشارات امیرکبیر. جلد ۳. ص ۴۰۷۷

۴- علی اکبر دهخدا. لغتنامه. موسسه انتشارات دانشگاه تهران. چاپ اول. جلد ۱۲